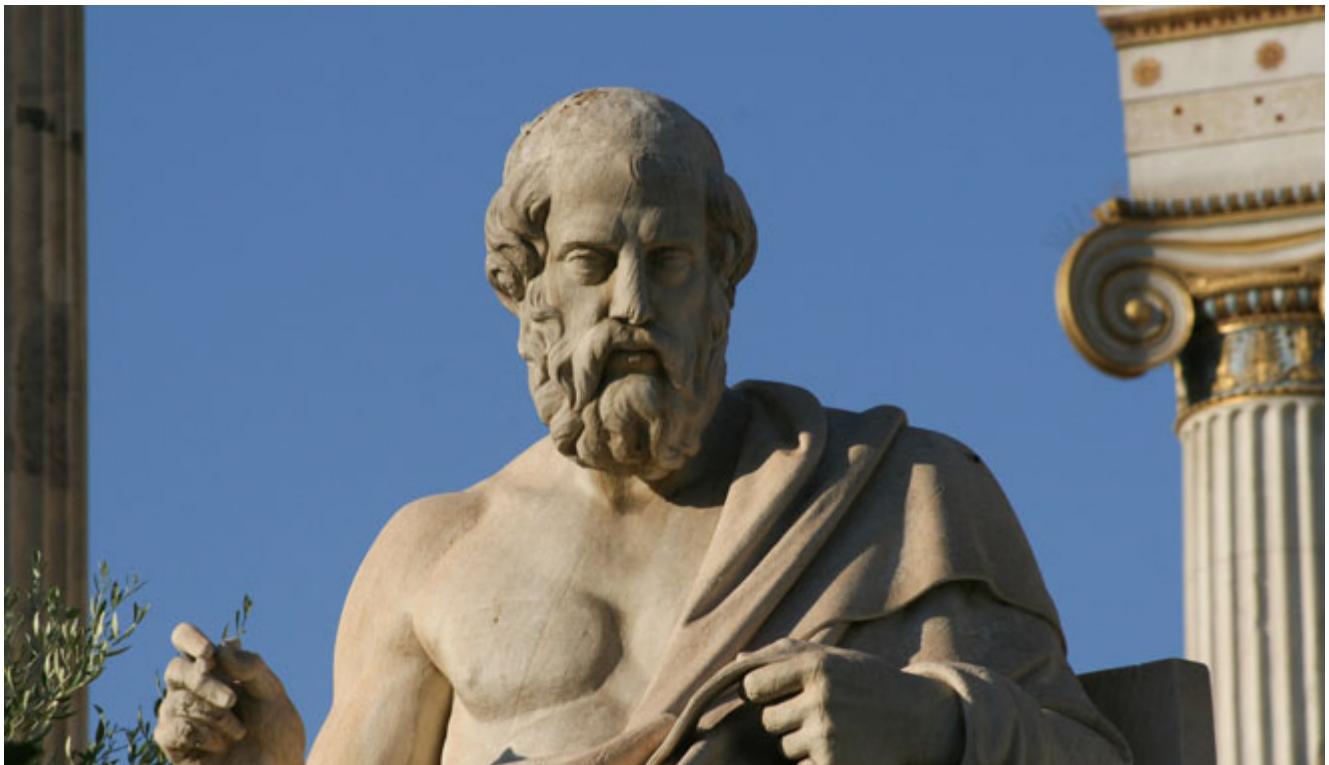
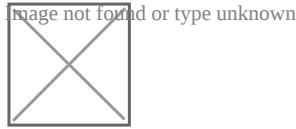

Ηθική και πολιτική: η Αρχαία Ελλάδα δείχνει το δρόμο... (Κωνσταντίνα Γογγάκη, Επ. Καθηγήτρια Παν/μίου Αθηνών)

/ [Πεμπουσία](#)

Ορισμός ηθικής και πολιτικής. Η σχέση τους κατά την αρχαιότητα. - Το ερώτημα «αν η συνύπαρξη ηθικής και πολιτικής είναι εφικτή ή όχι» είναι διαχρονικό και καίριο για την ανθρώπινη ζωή. Υπήρξαν κοινωνίες, όπως η αρχαία ελληνική, που ανέπτυξαν στενή σχέση μεταξύ ηθικής και πολιτικής. Όπου η συνύπαρξη αυτή κατέστη πραγματικότητα, το αποτέλεσμα για την ποιότητα της ζωής των πολιτών ήταν ευτυχές. Στο σύγχρονο κόσμο, ωστόσο, η συνύπαρξη πολιτικής και ηθικής έχει θεωρηθεί και εξακολουθεί να θεωρείται από πολλούς ως ουτοπία. Αυτό οφείλεται σε πολλούς κοινωνικούς και πολιτικούς παράγοντες, τους οποίους προσεγγίζει η παρούσα εργασία. Είναι δεδομένο, πάντως, ότι υπάρχει στον τομέα αυτό ένα πρόβλημα.

Τι είναι, όμως, «ηθική»; Ηθική είναι ένα σύνολο αρχών, κανόνων και αξιών που κατευθύνουν την πράξη. Μια πράξη είναι ηθική, όταν το υποκείμενο την πράττει χωρίς προκατάληψη, χωρίς υστεροβουλία, και χωρίς να λαμβάνει υπ' όψιν τον κίνδυνο της κυρώσεως ή την προσδοκία της ανταμοιβής. Η αξία της ηθικής έγκειται κυρίως στη συνειδητή επιλογή μιας ενέργειας με γνώμονα το πρόπον, το προσήκον, το ενδεδειγμένο, το δέον γενέσθαι. Ως μόνη αμοιβή της έχει την εσωτερική ικανοποίηση ότι με την πράξη αυτή ορθώνεται το καλό. Η ηθική είναι σχέση προς τον άλλο, σεβασμός των δικαιωμάτων, των αναγκών και των επιθυμιών του, που έχει σαν αποτέλεσμα την αμοιβαία εμπιστοσύνη. Αυτό σημαίνει ότι η ηθική δεν αρκείται μόνο στον προσδιορισμό του τι είναι καλό και σωστό, αλλά προϋποθέτει και την υλοποίησή του. Χωρίς την πρακτική εφαρμογή η αξία του καλού μένει, απλώς, στο χώρο της προθέσεως.

Η «πολιτική», από την άλλη, είναι μια από τις γνωστές λέξεις που μαζί με τη φιλοσοφία και τη δημοκρατία κληροδότησε ο αρχαίος ελληνικός κόσμος στην ιστορία των ιδεών. Η λέξη κατάγεται από τον «πολίτη» και ο πολίτης από την «πόλη». Την αρχαία πόλη δεν την έκαναν τα κτήρια και οι δρόμοι, αλλά η οργανωμένη κοινωνική ζωή των κατοίκων, με την πολιτική, οικονομική και θρησκευτική συνεργασία των μελών της. Πολιτική είναι η τέχνη του *ἀρχειν* αλλά και του *ἀρχεσθαι*, η τέχνη του τρόπου με τον οποίο οφείλει να μετέχει κανείς αποτελεσματικά στα κοινά, στο δημόσιο βίο της χώρας του, είτε ως άρχων είτε ως αρχόμενος, αφού οι ευθύνες όπως και τα έργα μοιράζονται τόσο στους διοικούντες όσο και στους διοικούμενους[1].

Για την ανάπτυξη της πολιτικής θεωρίας έπρεπε να υπάρχει πολιτική πράξη, έντονο ενδιαφέρον και ενεργητική συμμετοχή των μελών της κοινότητας στη συλλογική ζωή. Και αυτή μόνο στις αρχαίες ελληνικές πόλεις, που είχαν ελεύθερο πολιτικό βίο, υπήρχε[2]. Αυτός, άλλωστε, αποτελεί και τον κύριο λόγο που η φιλοσοφία γεννήθηκε στην Ελλάδα, με την αποδοχή ότι υπάρχει διαλεκτική αμοιβαιότητα στις σχέσεις ελεύθερου πολιτικού βίου και ελεύθερου θεωρητικού στοχασμού, πολιτικής και φιλοσοφίας, τα οποία είναι αλληλοκαθοριζόμενα. Η χρυσή βάση σ' όλες τις μεγάλες στιγμές της πολιτικής θεωρίας και πράξης των Αρχαίων ήταν πώς ο πολίτης και η πόλη θα προοδεύσουν φτάνοντας στην «ευδαιμονία» και στην «αρετή» (Λυκούργος κατά Πλούταρχο), και πώς ο ένας δια του άλλου θα γίνει «δίκαιος», τέλειος (Πλάτων)[3]. Ο πολιτικός, πρώτα διαμορφώνει την προσωπικότητά του, και εν συνεχεία απευθύνεται στην ομάδα, με σκοπό να αξιοποιήσει εκεί τις ικανότητες και τα χαρίσματά του, προσφέροντας την υποστήριξή του για να υψώσει τους συνανθρώπους του. Είναι, επομένως, ο πολιτικός κάπως σαν έναν επιστήμονα ή καλλιτέχνη, ο οποίος μοιράζεται την

δημιουργική πράξη του, βέβαιος ότι η παρουσία του «άλλου» αποτελεί προϋπόθεση για τη σύλληψη και την εκτέλεσή της, καθώς είναι αδύνατο να ασκήσει κανείς την αρετή μόνος[4].

Ο Θρασύμαχος της πλατωνικής *Πολιτείας* υποστήριξε ότι «πολιτική και δίκαιο δεν υπηρετούν παρά το συμφέρον του ισχυρότερου», σαν να προϋδέαζε γι' αυτό που θα ακολουθούσε. Ο Πλάτων, πάντως, έπλασε τους ακέραιους ηθικά πολιτικούς ηγέτες, κυρίως ως φύλακες της πόλης και του δημοσίου συμφέροντος. Οι ηγέτες αυτοί υπήρξαν οι ιδανικοί πολιτικοί της κοινωνικής ουτοπίας του Πλάτωνα. Αλλά και ο Αριστοτέλης, στα *Πολιτικά*, υποστηρίζει ότι υπάρχει απόλυτη συνάφεια ηθικής και πολιτικής, καθώς η πόλη είναι προϋπόθεση δημιουργίας ηθικών ανθρώπων. Η πόλη δεν έχει στόχο μόνο την επιβίωση των ανθρώπων, αλλά την οργανωμένη και τελεολογικά προσανατολισμένη συνύπαρξη που εξασφαλίζει το *ευ ζην*. Το απόφθεγμα του Αριστοτέλη «ο άνθρωπος είναι από τη φύση του πολιτικό ζώο», έχει και την ηθική του διάσταση. Η ηθική τελείωση του ανθρώπου πραγματώνεται μέσα σε μια πολιτική κοινότητα, ενώ και η τελειότητα της πολιτικής οργάνωσης έχει άμεση συνάφεια με την ηθική ποιότητα των πολιτών. Ο Αριστοτέλης αντιλαμβάνεται πως οι όροι 'αγαθός ανήρ' και 'σπουδαίος πολίτης' δεν ταυτίζονται, αυτό, όμως, δεν αναιρεί το γεγονός πως τέλεια πόλη είναι εκείνη που καταφέρνει και ταυτίζει τις δύο έννοιες. Οι αρχές της πολιτικής συνύπαρξης υπόκεινται σε εκείνες της ηθικής, ενώ και η παιδεία ορίζεται στην ουσία ως ηθική παιδεία, η οποία προετοιμάζει ηθικά αγαθούς πολίτες.

[1] Ε.Π. Παπανούτσου (1974), *Πρακτική Φιλοσοφία*, Αθήνα, εκδ. Δωδώνη, σσ. 145 κεξ.

[2] Ό.π. σ. 148.

[3] Ό.π. σ. 150.

[4] Ό.π. σσ. 152-155.

Παρατήρηση: Το παρόν άρθρο αποτελεί το πρώτο μέρος εκτενέστερου κειμένου με γενικό τίτλο «Η συνύπαρξη ηθικής και πολιτικής. Εφικτό όραμα ή ουτοπία;» της Καθηγήτριας κ. Κωνσταντίνας Γογγάκη.